

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2016. gada 17. oktobrī Nr. 1-5/188

Latvijas Republikas Saeimai

Jēkaba ielā 11
Rīgā, LV-1811

Ministru kabinetam

Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV-1520

Informācijai: Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai

Brūņinieku ielā 29/31
Rīgā, LV – 1001

Par nabadzības risku valstī

Gandrīz visi svarīgākie cilvēktiesību dokumenti, kuriem ir pievienojusies arī Latvijas valsts, runā par labklājību kā mērķi, uz kuru tiek ties, kā vērtību, normu, kas katrai demokrātiskai valstij jānodrošina tās iedzīvotājiem.

Gadu no gada, uzklaustot iedzīvotājus klātienē un vērtējot iedzīvotāju iesniegumu saturu, nonāku pie skaudra secinājuma, Latvijas lielākā problēma ir nabadzība. Nabadzība, pie kuras lielākā daļa iedzīvotāju paši nemaz nav vainojami. Nav runa par tiem indivīdiem, kas izvēlējušies dzīvot pēc saviem likumiem: nestrādāt, nemācīties, nemaksāt nodokļus, nevērīgi izturēties pret savu veselību, un tamlīdzīgi. Mani satrauc to iedzīvotāju likteņi, kas bijuši gana atbildīgi pret sevi, citiem un savu valsti, tikai apstākļu sakrītības dēļ nonākuši neapskaužamā situācijā. Satraucoši, ka bieži vien tās ir personas, kuras atbilstoši starptautiskajam cilvēktiesību standartam bauda īpašu valsts aizsardzību, tā saucamie, mazāk aizsargātie iedzīvotāji: bērni, gados veci cilvēki, personas ar invaliditāti, strādājošas sievietes maternitātes periodā, nepilnās ģimenes, patvēruma meklētāji.

Ieskatam tikai daži piemēri skaitļos par sociālo realitāti Latvijā:

- Latvijā nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai ir pakļauti 606 tūkstoši jeb 31% iedzīvotāju.¹
- Latvijā ir viena no lielākajām atšķirībām starp valsts turīgāko un trūcīgāko iedzīvotāju ienākumiem. 2012. gadā valsts turīgākie 10% iedzīvotāju kopumā saņēma 26% no visiem ienākumiem. Vēl lielāka iedzīvotāju nevienlīdzība vērojama tikai Bulgārijā.²

¹ Dati par 2014. gadu, avots: Centrālā statistikas pārvalde, Ienākumi un dzīves apstākļi Latvijā 2015. gadā, pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_14_ienakumi_un_dzives_apstakli_latvija_2015_16_00_lv_en.pdf, aplūkots: 30.09.2016.

² European Commission, Research findings - Social Situation Monitor - Income inequality in EU countries, pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1050&intPageId=1870&langId=en>, aplūkots 30.09.2016.

- 70% jeb 322 tūkstoši Latvijas pensionāru saņem pensiju, kas nav lielāka par 300 eiro mēnesī,³ līdz ar ko Latvijā pretēji citām valstīm, vērojams salīdzinoši augsts nabadzības riska īpatsvars tieši vecāku cilvēku vidū.⁴
- Īpaši augsts nabadzības un sociālās atstumtības risks vērojams starp sievietēm pensijas vecumā - līdz pat 47%. Ja sieviete dzīvo viena, šis nabadzības riska rādītājs pieaug līdz 67%.⁵
- Satraucoši, ka Latvijā nabadzībai un sociālajai atstumtībai tiek pakļautas arī personas, kas strādā un saņem minimālo darba algu, kas pēc nodokļu nomaksas pamatā ir vien 270 eiro. Nabadzības riskam pakļauti 9% nodarbināto.⁶
- Augstāks nabadzības risks vērojams Latgalē – līdz pat 40% nabadzīgo iedzīvotāju dzīvo tieši Latgales reģionā, salīdzinoši Rīgā dzīvo tikai 13% nabadzīgo iedzīvotāju.⁷

Eiropas Komisija savā dienestu darba dokumentā 2016. gada ziņojumā par valsti – Latviju ir norādījusi:

- Izdevumi sociālās aizsardzības pabalstiem (14% no IKP 2013. gadā) ir viszemākie ES, un sociālajiem pārvedumiem ir samērā maza ietekme uz nabadzības mazināšanu. Dzīves līmeņa nesena uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar ekonomisko izaugsmi, kas izraisījusi algu pieaugumu un bezdarba līmeņa samazināšanos. Tomēr bažas joprojām rada finanšu resursu pieejamība sociālajiem izdevumiem.
- Minimālā pensija, izsakot procentos no vidējiem ienākumiem, ir viszemākā ES un nenodrošina pietiekamu aizsardzību pret vecāka gadagājuma cilvēku nabadzību.
- Neskatoties uz nelieliem uzlabojumiem, bērni, viena vecāka ģimenes un personas ar invaliditāti ir vairāk pakļautas nabadzības riskam. Bērnu nabadzības un sociālās atstumtības risks kopš 2011. gada ir samazinājies, tomēr joprojām ir virs ES vidējā rādītāja.
- Latvijas ieguldījums sociālās atstumtības novēršanas pabalstos (tostarp GMI) ir tikai 0,1% no IKP, turpretī ES vidējais rādītājs ir 0,5%. Ieguldījums mājokļa pabalstos ir tikpat mazs: 0,1% no IKP, salīdzinot ar 0,6% ES. Sociālās palīdzības finansējums ir pilnībā decentralizēts, un tas var vēl vairāk saasināt reģionālo nevienlīdzību. Turklāt sociālās palīdzības sistēma nenodrošina pietiekamu atbalstu pabalstu saņēmējiem, lai palīdzētu viņiem atgriezties atpakaļ darba tirgū.”⁸

Komisija kā cerību uz situācijas uzlabojumu norāda Latvijas valdība plānoto ar 2017. gadu noteikt minimālo ienākumu līmeni, ar kuru paredzēts nodrošināt vispārēju sociālās drošības tīklu. Tomēr bažas rada konkrētās koncepcijas iedzīvināšana, ņemot vērā, ka tās ieviešana šobrīd no 2017. gada atlikta jau uz 2019. gadu.

Ņemot vērā Latvijas Republikas Satversmes Ievadā ietvertu sociāli atbildīgas valsts principu, aicinu likumdevēju un valdību, nosakot ikgadējās valsts budžeta prioritātes, atbildīgi izvērtēt visu iedzīvotāju vajadzības un intereses.

Tiesībsargs

J.Jansons

³ Dati par 2016. gada jūniju, avots Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, pieejams: <http://www.vsaa.lv/lv/budzets-un-statistika/statistika?gid=6&dates=2016-06-01>, aplūkots: 30.09.2016.

⁴ Europe 2020 indicators – poverty and social exclusion, pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion#cite_ref-8, aplūkots: 30.09.2016.

⁵ Dati par 2014. gadu, avots: Centrālā statistikas pārvalde, Ienākumi un dzīves apstākļi Latvijā 2015. gadā, pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_14_ienakumi_un_dzives_apstakli_latvija_2015_16_00_lv_en.pdf, aplūkots 30.09.2016.

⁶ Dati par 2014. gadu, avots: Centrālā statistikas pārvalde, Ienākumi un dzīves apstākļi Latvijā 2015. gadā, pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_14_ienakumi_un_dzives_apstakli_latvija_2015_16_00_lv_en.pdf, aplūkots 30.09.2016.

⁷ Turpat.

⁸ Eiropas Komisija Komisijas dienestu darba dokuments 2016. gada ziņojums par valsti – Latviju, Brisele, 26.2.2016. SWD (2016) 82 final, pieejams: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_latvia_lv.pdf.27, 28.lp., aplūkots 30.09.2016.